

Ministarstvo zaštite životne sredine pokrenulo je postupak protiv kompanije Zidin Bor Koper (Zijin Bor Copper) zbog ispuštanja opasnih materija u vazduh u novembru 2019. i januaru 2020, otkriva CINS. Ministarstvo je kompaniju kontrolisalo više puta, a najmanje pet puta je utvrdilo propuste otkako je rudarski basen privatizovan krajem 2018. Dok nadležni prebacuju odgovornost jedni na druge, životi 45 hiljada građana Bora su ugroženi. Na kraju jedne radne nedelje zaposlene u Zidinu, bivšem RTB Boru, je na vratima upravne zgrade sačekalo neprijatno iznenađenje - sugrađani su im zviždali i dobacivali: „Ua! Izdali ste grad”. Uz podršku stanovnika okolnih mesta, ali i političkih aktivista, 15. novembra 2019. deo Borana je protestovao zbog višemesečnog zagađenja koje dolazi iz rudarskog basena. Uz poruku „Naše zdravlje ili vaš profit” i sa maskama na licima, od kineskog investitora su tražili da smanji obim proizvodnje, a time i zagađenost vazduha koji ih guši. „Sumpor-dioksid direktno oštećuje disajne puteve”, obratila se skupu doktorka Dragica Radošević. Još su opasniji teški metali, kao što je arsen, koji mogu da dovedu i do zloćudnih tumora, objašnjava.

Katarina Vasković, učesnica protesta, žalila se prisutnim medijima da je život u Boru kao u karantinu.

„Naša deca žive u karantinu, možemo da ih izvodimo napolje samo kada procenimo da nema toliko dima. Svako drugo dete iz komšiluka dobije pumpicu za astmu”, smatra Vasković.

Demonstranti su podržavali govornike puna dva sata.

Međutim, na dan protesta Bor nije bio zagađen. Vazduh nije grebao grlo, a oči nisu suzile, kako Borani inače tvrde, te za zatvaranjem u kuće nije bilo potrebe. Meštani čist vazduh objašnjavaju smanjenjem Zidinove proizvodnje bakra i plemenitih metala - i to zbog protesta i televizijskih kamera.

Podaci do kojih je Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS) došao potvrđuju da na dan protesta nije bilo prekomernog zagađenja, kao ni narednih pet dana, ali se onda vratilo - jače nego što Zakon o zaštiti vazduha dozvoljava.

Nedelju dana od protesta inspektorica zaštite životne sredine Emila Tošić obišla je Zidin i pronašla da su tokom ta dva dana, 21. i 22. novembra, koncentracije sumpor-dioksida (SO₂) išle i do 4,6 puta iznad zakonom propisanih. Pojedinih sati je količina SO₂ u vazduhu bila 8,3 puta viša od dozvoljene, navodi se u izveštaju inspektorke. SO₂ je gas oštrog mirisa koji dovodi do učestalog kašlja i nadražaja ždrela. Uzročnik je respiratornih i kardiovaskularnih bolesti, a najviše šteti deci, starijima i osobama sa hroničnim bolestima pluća.

Zagađenje je mereno na svega pet minuta hoda od kapije rudarskog basena, na stanici koju u gradskom parku održava Agencija za zaštitu životne sredine (SEPA).

Inspekcija je i u januaru 2020. kontrolisala Zidin i pronašla iste propuste, pokazuje

dokumentacija do koje je došao CINS.

Zbog ispuštanja opasnih materija u vazduh i toga što kompanija nije ništa uradila kako bi smanjila zagađenje, u toku je postupak pred Privrednim sudom u Zaječaru protiv kompanije Zidín i zamenika rukovodioca ogranka TIR koje je prouzrokovalo problem, Bobana Todorovića. Oni se terete za privredni prestup za koji je zaprećena novčana kazna između 1,5 i tri miliona dinara, a sud može izreći i kaznu srazmernu učinjenoj šteti.

Nataša Đereg iz nevladine organizacije Centar za ekologiju i održivi razvoj (CEKOR) smatra da takvo kažnjavanje ne pomaže:

„Naše novčane kazne su smešne – svim zagađivačima se naravno isplati da nastave da zagađuju, pogotovu tako velikim postrojenjima, da plate kaznu i da nastave dalje. Novčana kazna nije mera, kazna bi bila zaustavljanje proizvodnje”.

Bivši rukovodilac ogranka TIR, Paun Janković, u razgovoru za CINS kaže da zaustavljanje proizvodnje nije u interesu većinskog vlasnika – trenutno kineske državne kompanij Zijin International Finance Company Limited (63%), dok je Vlada Srbije drugi najveći suvlasnik sa 36,9%. Prestanak rada znači manji prihod, ali može da utiče na rešavanje problema, objašnjava Jovanović:

„Postoje tehnička rešenja – da se pod hitno eliminišu uzroci nastanka ove loše emisije. Da se po potrebi zaustavi proizvodnja nedelju dana, dve nedelje, da se mehanički sanira šta treba i da se onda ide normalnim tokom”.

Raniji propusti Zidína

Ovo nije prvi put da se Zidín, ranije RTB Bor, ne pridržava pravila. Inspektorica Tošić je od privatizacije rudarskog basena, u decembru 2018, najmanje pet puta uočila različite propuste.

Još u aprilu 2019. inspektorica je kompaniji naložila da preduzme mere protiv aerozagađenja opasnog po život, zdravlje ljudi i životnu sredinu, jer je emitovala prekomerno SO₂, pokazuju izveštaji do kojih je došao CINS. Zidín je tada u dopisu Ministarstvu zaštite životne sredine objasnio da je nestanak struje prouzrokovao zagađenje.

Međutim i kontrola nekoliko meseci kasnije, u avgustu, pokazala je još jedan propust – Zidín nije imao sistem za vlažno obaranje prašine prilikom transporta jalovine na Borskom kopu, čime je takođe ugrozio zdravlje ljudi i životnu sredinu. Zidínu je naloženo da reši problem, a iz kompanije su kasnije Ministarstvu odgovorili da je instaliran sistem za suzbijanje prašine koji je pušten u probni rad.

CINS je u novembru 2019. tražio intervju sa Zidínom na temu aerozagađenja, na šta je kompanija odgovorila saopštenjem za medije. U njemu piše da će do kraja godine kompanija

ukupno imati pet mašina za raspršivanje prašine kojima se neutrališe SO₂. Iz dokumentacija do koje je došao CINS se vidi da je do tog trenutka od dve kupljene mašine jedna već oko dva meseca bila u funkciji, ali podaci o zagađenju pokazuju da ona nije značajno uticala na smanjenje sumpor-dioksida – u oktobru broj dana sa više SO₂ u vazduhu bio je neznatno manji.

Zidin najavljuje i druga ulaganja – postrojenje za prikupljanje prašine i izduvnih gasova, i do kraja 2021. izgradnju dodatnog postrojenja čime bi „emisija gasova uvek i u potpunosti bila u skladu sa propisanim standardima“.

Prebacivanje odgovornosti

Borani nisu zadovoljni komunikacijom sa Ministarstvom, jer od njih ne dobijaju odgovore o merama koje su preduzete za smanjenje aerozagađenja.

Iz snimka telefonskog razgovora aktiviste i predsednika okružnog odbora pokreta Dveri, Saše Stankovića, sa Aleksandrom Blagojevićem iz inspeksijskog sektora Ministarstva, koji su aktivisti iz Bora objavili u oktobru 2019. na Fejsbuk stranici 1 od 5 miliona Bor, deluje da inspekcija uopšte ne izlazi na teren već da telefonski obaveštava Zidin o zagađenju kao deo procedure.

Blagojević je objasnio da inspektor „nazove preduzeće i ukaže im da postoje prekoračenja jednočasovnih vrednosti i da treba da smanje obim proizvodnje ili stave više sveže sirovine u odnosu na šljaku“. On je naglasio i da postoji zakonska obaveza Grada Bora da donese Kratkoročni akcioni plan koji određuje kada Zidin treba da zaustavi proizvodnju na nekoliko sata ili dana.

Iz Grada za CINS kažu da Kratkoročni akcioni plan nema nikakve veze sa radom republičke inspekcije.

„Zna se kako inspektori rade. Kada se desi bilo kakva havarija, inspektor izlazi na teren da vidi šta se dešava, pravi zapisnik, preduzimaju se mere nevezano za Kratkoročni akcioni plan. Videćemo kad donesemo Plan, koliko ćemo mi moći da utičemo na rad kompanije“, rekla je za CINS Ljiljana Lekić iz kancelarije za zaštitu životne sredine Grada Bora.

Ona je objasnila da su počeli sa izradom Plana i da su u to uključeni predstavnici lokalnih ekoloških udruženja, među njima i ona koja organizuju proteste. Ipak, Lekić kaže da će plan samo dati smernice za rešavanje problema.

Toplica Marijanović, nekada zamenik direktora za zaštitu životne sredine u RTB-u, kaže da akcioni plan nije obavezujuć, pa ni inspektor ne može da traži od zagađivača da ga primenjuje.

„To je nastojanje da Ministarstvo, odnosno država, prebaci svu odgovornost za stanje

kvaliteta vazduha na lokalnu samoupravu, a lokalna samouprava nema ingerencije niti mogućnosti da bilo kako reaguje u industrijskim i rudarskim objektima za koje dozvolu za rad izdaje država”, navodi Marijanović.

Za to vreme, u Boru se i dalje apeluje na problem sa zagađenjem. SEPA je izdala upozorenje da su 24. i 26. januar bili opasni po zdravlje ljudi zbog koncentracije SO₂ na dva merna mesta.

Dok Aleksandar Milikić, gradonačelnik Bora i funkcioner SNS-a, poručuje da su pritisci politički jer je na čelu protesta članica Saveza za Srbiju i saradnica Dragana Đilasa, Irena Živković, ona je, zajedno sa još troje aktivista, među kojima je i Saša Stanković iz pokreta Dveri, zbog aerozagađenja krajem novembra podnela krivičnu prijavu protiv direktora Zidin Bor Kopera, Long Jia, gradonačelnika Bora, kao i ministra zaštite životne sredine, Gorana Trivana.

Ministarstvo nije odgovorilo na pitanja CINS-a u vezi sa kontrolom lokalne samouprave oko donošenja Kratkoročnog akcionog plana, kao ni da li će moći da naloži zaustavljanje proizvodnje Zidinu.

Novi vlasnik - novo zagađenje

Prema propisima, SO₂ na jednom mernom mestu sme da bude prekoračen samo tri dana u toku godine. U Boru se to godinama ne poštuje. Merna stanica u gradskom parku, nadomak rudarskog basena, pokazivala je 2014. nedozvoljeno zagađenje SO₂ u proseku pet meseci, da bi se broj dana do 2018. sveo na 13, a zatim sa kineskim investitorom skočio na 40, pokazuju podaci SEPA-e.

Nalazi izveštaja Instituta za rudarstvo i metalurgiju Bor za 2018. nisu ohrabrujući. Na godišnjem nivou je bilo više od dozvoljenog SO₂ i štetnih PM₁₀ čestica, koje najčešće pogađaju bolesti krvotoka i disajnih organa. Arsena je u Boru bilo 24 puta više nego što je dozvoljeno. Zagađenje u Srbiji na mnogim mestima je iznad zakonom dozvoljenog.

Velike koncentracije zagađujućih materija utiču na zdravlje Borana.

Oko dve trećine predškolske dece i polovina mlađih od 18 godina, koji su u periodu 2014-2018. tražili pomoć lekara, imali su probleme sa organima za disanje. Oni su najčešće oboljevali od zapaljenja ždrela i krajnika, pokazuju podaci o zdravstvenom stanju stanovnika grada Bora koje je objavio Zavod za javno zdravlje Timok u Zaječaru.

Ova zapaljenja su drugo najčešće oboljenje kod odraslih ljudi, sa devet slučajeva na svakih 100 stanovnika.

Iako dominantne, ove bolesti imaju trend blagog pada u posmatranom petogodišnjem periodu, zajedno sa opadanjem proizvodnje rudarskog basena i smanjenjem zagađenja

vazduha.

Nakon privatizacije RTB Bora, zagađenje se opet povećalo.

Izvor : cins.rs